

Veel gevangenen maakten zich van dit probleem af door er van uit te gaan dat de Joden het ook niet waard waren dat men een vinger voor hen uitstak. Inderdaad, ze waren in het kamp als groep wel eens lastig of ongedisciplineerd, maakten veel ruzie (ook onderling) en droegen wel eens bij tot verlenging van het appèl, en er waren zonder twijfel onder hen ook personen die buiten het kamp in de harde strijd om het bestaan niet steeds geoorloofde middelen gebruikt hadden en dat binnen het kamp ook deden. 'En onwillekeurig', aldus weer ds. Lieve,

'scheld ik mee, neem soms ook een verachtelijke houding tegenover hen aan, alsof ik inderdaad mensen voor mij heb van een minder ras en lager allooi.

Hoe onjuist en onbarmhartig! *Zijn* zij in werkelijkheid bijzonder slecht, veel slechter dan de niet-Joden? Onder alle groepen en standen, onder zwarthandelaars en intellectuelen wordt zeker niet minder gesjacherd in brood en tabak. Door hoe velen wordt er niet 'geklauwd', dominees inclusief!

. . . Fijne mensen kon je onder de Joden in het kamp aantreffen; verschillende hebben me geholpen.¹

Volgens een tweede predikant, ds. C. N. Impeta uit Zwolle (deze zat van mei tot oktober '42 in Amersfoort gevangen wegens anti-Duitse passages in zijn preken), waren de Joden in het kamp

'over het algemeen moedig. Sommige ouderen en zwakkeren huilden wel, in diepe ellende, wanneer er van hen zoveel werd gevraagd dat ze het niet konden volbrengen. . . In het algemeen echter, de jongeren – ze beten de tanden op elkaar en zeiden 's avonds, als ze, na de strafexercitie doorstaan te hebben², doodmoe en afgepijngd, niet zelden bemodderd en bevuild, de barak binnenvamen: 'Wacht maar – later – dan zal het onze beurt zijn!' ³

Vermelding verdient nog dat de communist Kees Hofman tegen Kerstmis '42 in Amersfoort een actie organiseerde waarbij hij bij diegenen die per maand f 20 van huis toegezonden kregen, f 4,50 inzamelde; van wat hij met dat geld in de cantine kocht en liet kopen, hoofdzakelijk fruit, ging in zijn barak een deel naar diegenen toe die nooit geld van huis ontvingen, de Joden onder hen inbegrepen; er zijn in andere barakken wel eens overeenkomstige initiatieven genomen.

¹ A.v., p. 76, 78. ² Het ringelpiesen. ³ C. N. Impeta: *Kampléed en hemelzegen*, p. 16-17.